

Юлія Плетенецька

СЕМАНТИЧНИЙ ПОДІЛ УМОВНОГО СКЛАДУ КЛАСИЧНОГО ТА СУЧАСНОГО РОМАНІВ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто особливості функціонування умовних речень в англійському класичному та сучасному романах, з'ясовано їхні спільні та відмінні ознаки в межах семантичної організації, а також виявлено труднощі їх відтворення українською мовою. Аналіз семантичних особливостей умовних конструкцій дав змогу виокремити певні категорії, а саме: умовні речення з позитивною, нейтральною та негативною конотацією. Акцентовано основні моменти, на які перекладач повинен звернути увагу під час відтворення умовних речень.

Ключові слова: умовне речення, позитивна, нейтральна, негативна конотація, класичний роман, переклад.

Вступ. Умовні конструкції, наявні в багатьох мовах, відносять до категорії тих мовних об'єктів, які постійно активно вивчаються не лише лінгвістикою, а й суміжними науками: психологією, логікою та філософією, тобто науками, що досліджують мову та мовну діяльність людини в різних аспектах. Специфіка умовних конструкцій полягає в тому, що вони безпосередньо відображають характерну людині здатність аналізувати альтернативи, робити висновки на основі неповної інформації, робити припущення щодо можливих кореляцій між ситуаціями та розуміти, яким чином змінювався б світ, якби певні кореляції були іншими. Аналіз концептуальної та поведінкової організації здатності конструювати та інтерпретувати умовні конструкції дає змогу зрозуміти когнітивні процеси, лінгвістичну компетенцію та стратегії людської діяльності.

Теоретичне підґрунтя. У мовознавстві здійснюється різноплановий аналіз умовних конструкцій. В англійській мові умовні конструкції може бути представлено через умовний спосіб зокрема. Наразі під час дослідження умовного способу англійської мови серед інших труднощів лінгвісти виокремлюють синхронно-діахронні семантико-синтаксичні зв'язки умовних конструкцій з іншими конструкціями, зокрема з часовими, допустовими та причиновими. На думку російських мовознавців, а саме Н. Шведової, Н. Арутюнової, О. Бондарко, В. Іванова, В. Лопатіна, І. Улуханова та Ф. Філіна, умовним конструкціям, а також конструкціям причиновим, допустовим характерним є значення обумовленості (Гуревич, 2003, с. 115). Формальні відмінності між умовними конструкціями та іншими вищезазначеними конструкціями можуть бути нечіткими.

© Плетенецька Ю., 2019

DOI: 10.24025/chdtu2019.1.2019.169317

Як стверджує російський лінгвіст В. Храковський, у мовознавстві умовні конструкції найменше всього досліджені з універсально-типологічних позицій, через семантичну та синтаксичну складність умовних конструкцій, які є не монопредикативними, а поліпредикативними конструкціями (Храковський, 1998, с. 21). Уперше типологічний аналіз умовних конструкцій запропонував американський мовознавець Джозеф Грінберг, котрий у список універсалій, присвячений порядку слів, додав під номером 14 універсалію щодо порядку частин умовних конструкцій. Лінгвіст зазначає, що в умовних реченнях умовна частина передує головній, і це твердження справджується для всіх мов (Greenberg, 1962, р. 111). Проте в англійській мові зворотний порядок частин умовного речення теж трапляється доволі часто, але вважається маркованим.

Британський мовознавець Бернар Комрі у своїй програмній статті спробував охарактеризувати умовні конструкції в аспекті їх лінгвістичного значення. Окрім цього, мовознавець розробив параметри, на основі яких необхідно виконувати типологічний аналіз умовних конструкцій. Загалом є чотири параметри: послідовність частин умовної конструкції, маркування умовності, ступінь гіпотетичності та часова референція (Comrie, 1981, р. 46).

У мовознавстві аналіз умовних конструкцій як засобів вербалізації категорії умовності проводять у різних аспектах. Умовне речення як об'єкт мовознавчого дослідження неодноразово знаходилося в центрі уваги таких зарубіжних і вітчизняних лінгвістів, як К. Грецька, Н. Кисельова, І. Копанєва, Р. Бхатт, Ф. Палмер, Р. Квірк, Н. Решер, П. Хардер, Р. Лангакер та інших. Багатогранність умовного значення, його відносна подібність до значення причини становить проблему для правильного трактування умовних структур, що в свою чергу викликає розбіжності в поглядах на класифікацію умовних конструкцій. Граматично категорія умовності оформлюється у вигляді складнопідрядного речення з підрядним умови. Такі конструкції експлікують залежність наслідку, вираженого в головній частині речення, від умови, зазначеної у підрядній частині.

У сучасному мовознавстві накопичено певний досвід дослідження висловлень, які виражають умовні відношення. Проте наразі відсутня однастайна думка щодо того, як назвати відрізок мовлення, в якому експлікується умова (Кхеліл, 2016, с. 19). Тож існує необхідність деталізувати розуміння умовного речення, розглянути його структуру в аспекті перекладу та виконати семантичний поділ умовних речень роману Джейн Остін «Гордість та упередження» та роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою». **Метою розвідки** є дослідження семантичних особливостей функціонування умовних речень в англійському класичному та сучасному романах, з'ясування їх спільних та відмінних ознак, а також виявлення труднощів та особливостей перекладу англійських умовних речень українською мовою.

Зарубіжні синтаксичні студії визначають умовне речення (conditional sentence) як структуру, що складається з головного і підрядного речень, об'єднаних сполучником *if* або іншим синонімічним сполучником (Declerk, 2001, с. 8). У російському мовознавстві на позначення засобу мовного втілення категорії умови вживають термін "умовна конструкція". При цьому лінгвісти мають на увазі біпредикативне (біпропозитивне) семантичне утворення, що називає два стани речей, один з яких безпосередньо залежить від іншого (Грецькая, 2004, с. 39). Також варто зауважити, що поняття умовна конструкція є набагато ширшим за поняття умовне речення, оскільки перше містить у собі

різнорівневі утворення на позначення умови: синдетичні та асиндетичні (інверсовані) складнопідрядні речення, речення, ускладнені конструкціями з неособовими формами дієслова, прийменниково-субстантивні конструкції та інші. З огляду на вищезазначене, умовне речення виступає як одна з можливих конструкцій на позначення відношень умови.

Як уже було зазначено вище, граматично категорія умовності втілюється в конкретних синтаксичних одиницях, а саме в складнопідрядних реченнях з підрядним умови. У вітчизняному мовознавстві другої половини ХХ століття головними напрямками в дослідженні складнопідрядних речень з підрядним умови є формально-граматичний та функціонально-семантичний напрями (Кхеліл, 2015, с. 158).

Прибічники формально-граматичного напрямку дослідження під час наукової розвідки зосереджуються в основному на засобах зв'язку частин складнопідрядного речення умови, виділяючи синдетичний та асиндетичний типи зв'язку. Подальший синтаксичний аналіз речення лінгвісти формально-граматичного підходу вважають доцільним проводити, ґрунтуючись на безпосередньому значенні сполучника, використаного для зв'язку частин речення. Наприклад, російський лінгвіст Пешковський О.М. у такий спосіб розглядає складнопідрядне речення з підрядним умови з мінімальними коментарями, виключно як ілюстрації вживання сполучників умовності, їх етимології та відтінків значення (Кхеліл, 2015, с. 159).

Свої дослідження представники формально-граматичного підходу ґрунтують на розумінні того, що умовне речення з синтаксичного розгляду належить до двочленних складнопідрядних речень, у яких підрядна частина повністю модифікує головну частину на протигагу одночленним реченням, що модифікують у підрядній частині один із членів головного речення, як стверджує український вчений Г.Г. Почепцов (Почепцов, 1971, с. 160).

Хоча формально-граматичний підхід до вивчення складнопідрядних речень з підрядним умови є досить розвинутим та має значні здобутки, він не позбавлений суперечностей. Вони найперше пов'язані з питаннями омонімії та полісемії сполучникового складу на позначення умовності, співвідношення форм умовного способу з категорією часу та з нехтуванням безпосереднім змістом складнопідрядного речення.

Пізніше у процесі досліджень синтаксичних одиниць, зокрема складнопідрядних умовних речень, було поєднано формально-граматичний та семантичний підходи до їх вивчення, таким чином з'явився функціонально-семантичний напрям.

У межах формально-граматичного та функціонально-семантичного підходів основне визначення умовного речення розкриває його суть як складнопідрядного речення непрямої модальності, у якому підрядне речення поєднується з головним реченням за допомогою підрядного сполучника та вказує на умову, за якої зазначена у головному реченні дія є гіпотетичною або бажаною. Критерієм, що лежить в основі досліджень умовних речень у рамках формально-граматичного та функціонально-семантичного підходів, є тип смислових відношень між головним та підрядним реченням (консеквентом і антецедентом відповідно). Другорядними критеріями дослідження умовних речень є використання часових форм дієслова, рівень гіпотетичності висловлення, а також когнітивний аспект, аспект гіпотетичності, темпоральний аспект, аспект модальності та адвербіальності й адвесивно-інструктивний аспект.

Методи та матеріал дослідження. У процесі наукової розвідки було здійснено аналіз семантичних особливостей умовних речень на матеріалі класичного англійського роману Джейн Остін «Гордість та упередження» і його перекладу Ганни Лелів та сучасного роману Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою» і його перекладу у виконанні Надії Хасцької. Під час аналізу ми застосували як загальнонаукові методи дослідження, так і лінгвістичні. З-поміж загальнонаукових методів дослідження було використано такі методи, як аналіз і синтез, метод індукції та кількісний метод. Серед лінгвістичних методів дослідження в роботі було застосовано такі методи, як метод суцільної вибірки, описовий метод, метод контекстуального аналізу, метод прагматичного аналізу та зіставний метод.

Аналіз і синтез було використано задля виділення окремих граматичних типів умовних конструкцій, встановлення між ними зв'язків та поєднання отриманої в результаті ґрунтовного аналізу інформації в цілісну систему. Метод аналізу дав змогу провести кількісне аналітичне дослідження умовних речень, на основі якого можна підбивати певні підсумки. Метод синтезу уможливорює логічне поєднання зразків умовних речень романів задля їх подальшого зіставлення.

Метод індукції як метод наукового пізнання базується на формально-логічному умовиводі, що уможливорює отримання загальних висновків на основі окремих фактів, і дало нам змогу ґрунтуючись на аналізі та синтезі умовних одиниць, виокремлених в романах Джейн Остін «Гордість та упередження» та Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою», зробити комплексні висновки.

Кількісний метод було застосовано з метою визначення питомої ваги структурних та функціональних особливостей виокремлених з романів умовних речень.

Метод суцільної вибірки був використаний у процесі наукової розвідки задля систематизації та створення бази матеріалу дослідження.

Описовий метод було застосовано для надання характеристики проблем дослідження категорії умовності англійської мови. У його межах ми зосередили увагу на методі лінгвістичного опису, котрий передбачає дослідження конкретного явища, тобто умовних речень, безпосередньо в текстах романів.

Для з'ясування змісту складнопідрядних умовних речень у текстах класичного англійського та сучасного романів було застосовано метод контекстуального аналізу.

Зіставний метод було використано з метою виявлення спільних та відмінних рис функціонування категорії умовності в англійській та українській мовах, а також він уможливив проведення комплексного зіставного дослідження умовних речень у класичному англійському та сучасному романах.

Використання всіх вищезазначених методів для вирішення поставлених завдань дало змогу нам застосувати комплексний підхід під час наукової розвідки.

Результати дослідження. Роман Джейн Остін «Гордість та упередження» віддзеркалює атмосферу Англії на початку XIX століття, розкриваючи історії кохання героїв. Сучасний англійський роман Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою» зі свого боку не зосереджується на самому укладі життя мешканців провінційного британського містечка, він акцентує увагу на особистому житті та почутті героїв.

У класичному англійському романі Джейн Остін «Гордість та упередження» та сучасному романі Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою» з граматичного погляду можна виділити п'ять типів умовних речень: умовні речення нульового типу, умовні речення I типу, умовні речення II типу, умовні речення III типу та умовні речення змішаного типу. Усього для аналізу методом суцільної вибірки було обрано 271 одиницю з класичного роману та 145 – з сучасного твору. Помітно менша кількість умовних речень сучасного твору вказує на те, що в романі переважає дійсний спосіб під час реалізації реальності / нереальності, що свідчить про сприйняття мовцем зображуваних подій як абсолютно реальних. За кількісними показниками переважають умовні речення I, II та III типу.

Здійснивши аналіз семантичних особливостей умовних конструкцій різних типів першотворів, вважаємо доцільним виокремити певні категорії, а саме: умовні речення з позитивною конотацією, умовні речення з нейтральною конотацією та умовні речення з негативною конотацією.

Хоча граматичний тип умовного речення не визначає його конотацію повністю, він дещо впливає на його семантичний відтінок. Так, наприклад, умовна конструкція нульового типу зазвичай має або дуже позитивне, або різко негативне значення, оскільки представляє загальновідомі істини та достовірні факти. Часто такі речення містять іронічний або дошкульний відтінок, схвалення чи констатацію факту.

Прикладом речення роману Джейн Остін «Гордість та упередження» з негативною конотацією та дошкульним відтінком є конструкція *When a woman has five grown-up daughters, she ought to give over thinking of her own beauty* (Остін, 2015, с. 4). – *Коли жінка має п'ятьох дорослих доньок, то їй вже не варто перейматися власною красою* (Остін 2015, с. 4). Речення з позитивною конотацією: *If this be the case, he deserves you* (Остін, 2015, с. 369). – *Якщо це справді так, то він заслуговує на твою руку й серце* (Остін, 2015, с. 369). За кількісними показниками в романі переважають умовні речення нульового типу з негативною конотацією, оскільки вони становлять 19 одиниць, а речення з позитивною конотацією – 11.

У романі Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою» переважають умовні речення нульового типу з позитивною конотацією, втіленою в бажанні прийти на допомогу: *If you could tell me a little of what you want to do, what you like, then I can ...* (Мойєс, 2012 с. 51). – *Якщо ви розповісте мені трохи про те, що ви робите, що вам подобається, то я зможу...* (Мойєс, 2017, с. 48). Зрідка у творі трапляються умовні речення нульового типу з негативною конотацією: *If he gets a slight chill his temperature gauge goes haywire* (Мойєс, 2012, с. 100). – *Якщо він хоч трохи застудиться, його температурний датчик виходить з ладу* (Мойєс, 2017, с. 86). Загалом 16 умовних речень роману мають позитивну конотацію, 2 – негативну.

Стосовно умовних речень I типу варто зазначити, що здебільшого вони мають нейтральну конотацію, оскільки вводять інформацію, яка представляє можливий розвиток подій за виконання певних умов, своєрідний компроміс. Цей факт підтверджують численні зразки умовних речень як з класичного англійського, так і з сучасного роману.

Прикладом умовного речення з нейтральною конотацією з роману «Гордість та упередження» може бути речення *The letter shall certainly be burnt, if you believe it essential to the preservation of my regard* (Остін, 2015, с. 359). – *Звичайно, я спалю листа, якщо ви вважаєте це конче необхідним для*

того, щоб не втратити моєї поваги (Остін, 2015, с. 359), а роману «До зустрічі з тобою» – *If you are sure... I'll be back first thing in the morning* (Мойєс, 2012, с. 104). – *Якщо ти певна ... то я прийду рано-вранці* (Мойєс, 2017, с. 89).

Часто речення I типу мають негативне значення, що виражається через наслідок невиконання або недотримання умови, зазначеної в головній частині умовного речення. Наприклад, у романі Джейн Остін яскравим прикладом виступає речення *If he does not come to me, then, I shall give him up for ever* (Остін, 2015, с. 331). – *Якщо він не підійде до мене, то я назавжди викину його з голови* (Остін, 2015, с. 331). Однією з умовних конструкцій, що відтворює негативну конотацію в романі Джорджо Мойєс, є речення *And it's not just his own life he will destroy if you go ahead with this* (Мойєс, 2012, с. 134). – *Він занепасти не лише своє життя, якщо ти погодишся* (Мойєс, 2017, с. 113).

Набагато рідше умовні речення першого типу мають позитивну конотацію, проте вони також трапляються в класичному та сучасному англійських романах з відтінком впевненості чи пропозиції. Речення з роману «Гордість та упередження» ... *if the weather should happen to be cool, I should not object to taking you both* (Остін, 2015, с. 207). – *... якщо не буде спекотно, то я охоче візьму вас обох* (Остін, 2015, с. 207) має позитивний відтінок значення. Його також відтворює така конструкція з роману «До зустрічі з тобою», як ... *if I tell her she'll start polishing and dusting this evening* (Мойєс, 2012, с. 224). – *... якщо я скажу їй, то вона почне сьогодні ж полірувати меблі й витирати пил* (Мойєс, 2017, с. 181).

Загалом у романі Джейн Остін «Гордість та упередження» нейтральну конотацію мають 35 умовних речень I типу, негативну – 29 речень, а позитивну – 8. Щодо роману Джорджо Мойєс слід зазначити, що з 55 умовних речень I типу 38 одиниць відтворюють нейтральну конотацію, 9 – негативну і 8 – позитивну.

Умовні речення II типу виражають нереальну умову, що стосується безпосереднього моменту мовлення. Здебільшого такі речення мають позитивну конотацію з відтінком впевненості, поради чи припущень, що підтверджує значна кількість умовних речень романів Джейн Остін та Джорджо Мойєс. Прикладом з роману «Гордість та упередження» з позитивною конотацією може слугувати речення *If they had uncles enough to fill all Cheapside ... it would not make them one jot less agreeable* (Остін, 2015, с. 36). – *Навіть якби всі їхні родичі жили на Чипсайді ... вона б не втратила ані крихти свого шарму* (Остін, 2015, с. 36), а з роману «До зустрічі з тобою» – речення *...it would be good if you took some air* (с. 117). – *...було б добре, якби ви подихали свіжим повітрям* (с. 99) або *He could be happy, if surrounded by the right people, if allowed to be Will, instead of The Man in the Wheelchair, the list of symptoms, the object of pity* (Мойєс, 2012, с. 346). – *Він міг би бути щасливим, якби його оточували правильні люди, якби йому дозволили бути Віллом, а не Людиною в Інвалідному Візку зі списком симптомів і об'єктом для жалощів* (Мойєс, 2017, с. 277).

Рідше умовні речення II типу відтворюють нейтральну конотацію, що вказує на бажання узгодити реальність й очікуване. Саме такими є речення класичного англійського роману *If it were merely a fine house richly furnished, I should not care about it myself*. (Остін, 2015, с. 235) – *Якби то був просто гарний будинок з дорогим умеблюванням, мені б самій було до нього байдуже* (Остін, 2015, с. 235) та сучасного роману – *If I went on tiptoes, I could just make*

them out... (Мойєс, 2012, с. 169) – *Якби я встала навипиньки, то розгледіла б їх...* (Мойєс, 2017, с. 139).

Іноді умовні речення II типу містять негативний відтінок значення. Роман «Гордість та упередження» має невелику кількість таких речень... *if the same circumstances were to happen again, I am sure I should be deceived again* (Остін, 2015, с. 146). – ... *якби такі обставини виникли знову, мене б іще раз увели в оману* (Остін, 2015, с. 146). На відміну від класичного роману, у творі «До зустрічі з тобою» значна кількість умовних речень II типу має негативну конотацію. Наприклад, *If I could work out a way of dying with dignity ... I would take it* (Мойєс, 2017, с. 270). – *Якби я міг знайти спосіб померти гідно, то б обрав його* (Мойєс, 2017, с. 217) або *It would be awful for them if it got out* (Мойєс, 2012, с. 364). – *Було б жахливо для них, якби все вплигло* (Мойєс, 2017, с. 290).

Щодо кількісних показників, варто зазначити, що в романі Джейн Остін «Гордість та упередження» позитивну конотацію має 56 умовних речень II типу, нейтральну конотацію – 12 речень, а негативну – 5. У романі Джордж Мойєс «До зустрічі з тобою» 14 умовних речень II типу мають позитивну конотацію, 7 – нейтральну, 22 – негативну.

Як і умовні речення II типу, умовні речення III типу виражають нереальну умову, проте вони мають здебільшого негативну конотацію. Через умову, яка не справдилася, мовець висловлює в головній частині бажану модель розвитку подій. У реченнях такого типу прослідковується відтінок жалю або співчуття як результат невілених сподівань та нереалізованих подій. Яскравим прикладом умовного речення роману «Гордість та упередження» з негативною конотацією є таке речення: *Had his own happiness, however, been the only sacrifice, he might have been allowed to sport with it in whatever manner he thought best...* (Остін, 2015, с. 132) – *Якби єдиною жертвою було його власне щастя, то хай би він робив із ним, що тільки заманеться* (Остін, 2015, с. 132) або ж інше речення, у якому чітко відтворено негативний відтінок значення, що зберігається під час перекладу: *Had Miss Bingley known ... she undoubtedly would have refrained from the hint* (Остін, 2015, с. 260). – *Якби міс Бінглі знала ... вона, безперечно, змовчала б* (Остін, 2015, с. 260).

У романі «До зустрічі з тобою» умовні речення III типу теж здебільшого відтворюють негативну конотацію, оскільки в них герої виражають свій розпач у зв'язку з тим, що ситуацію вже не можна змінити. Наприклад, *If he'd let me buy the stupid badges we might have had a nice lunch and all the other stuff might have been forgotten* (Мойєс, 2012, с. 199). – *Якби він дозволив мені купити того дурного значка, ми могли б добре пообідати й забути про все інше* (Мойєс, 2017, с. 162).

Умовні речення III типу досить рідко можуть мати позитивну конотацію, але в романі «Гордість та упередження» такі конструкції трапляються: *Had Elizabeth been able to encounter his eye, she might have seen how well the expression of heartfelt delight, diffused over his face, became him* (Остін, 2015, с. 357). – *Якби Елізабет наважилася підвести на нього очі, то побачила б, як йому пасує вираз щирого захоплення* (Остін, 2015, с. 357).

Серед наявних умовних конструкцій III типу в романі «До зустрічі з тобою» лише одне речення вирізняється позитивною конотацією: *If Treena and I had been given the freedom of the castle, all to ourselves, we would have been air punching with disbelief...* (Мойєс, 2012, с. 316) – *Якби нам з Триною повністю віддали замок до розпорядження, ми б, довго не ймучи віри, махали руками в повітрі...* (Мойєс, 2017, с. 253).

За кількісними показниками в класичному англійському романі Джейн Остін «Гордість та упередження» переважають умовні речення III типу з негативною конотацією, оскільки вони становлять 57 одиниць, речення III типу з позитивною конотацією налічують 15 одиниць. У сучасному англійському романі Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою» було виокремлено 17 умовних речень III типу з різко негативною конотацією та 1 речення – з позитивною конотацією.

Умовні конструкції змішаного типу здебільшого мають нейтральну конотацію. Яскравим прикладом з роману Джейн Остін може бути речення ... *had I really experienced that pure and elevating passion, I should at present detest his very name* (Остін, 2015, с. 148). – ... *якби справді відчула те істинне, величне почуття, то й чути не могла б його ім'я* (Остін, 2015, с. 148), а з роману Джорджо Мойєс – речення *If my parents could see me they would have insisted on commemorative photograph* (Мойєс, 2012 с. 46). – *Якби мої батьки побачили мене, то зробили б фото на задку* (Мойєс, 2017, с. 44).

Майже всі умовні конструкції роману Джейн Остін «Гордість та упередження» змішаного типу мають нейтральну конотацію та нараховують 8 одиниць, 2 одиниці мають негативну конотацію. У романі Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою» 9 речень змішаного типу мають нейтральну конотацію, 2 речення – негативну.

Щодо умовних речень з безсполучниковим типом зв'язку, якими вирізняється тільки класичний англійський роман «Гордість та упередження» Джейн Остін, треба зауважити, що опускання сполучників умовності в деяких випадках посилює прагматичний ефект повідомлюваного та робить його більш емоційним, надаючи реченням більш вираженої позитивної, негативної або нейтральної конотації.

Особливу семантичну групу складають англійські умовні речення, які в українському перекладі відтворюються за допомогою сполучника *якби* або прислівника *школа*, що формує самостійну головну частину складнопідрядного речення. В англійській мові така семантика часто втілюється за допомогою конструкції *I wish...* Вони є цікавими з погляду семантики, оскільки з одного боку відтворюють бажання та волевиявлення мовця, а з іншого, реалізуючись як умовні конструкції, вони свідчать про те, що описана ситуація є протилежною дійсності.

Такі умовні речення стосуються дій, які важко втілити в життя, які є недосяжними. Вони часто використовуються, коли мовець говорить про свої бажання на рівні мрій. Подібні конструкції було виокремлено лише в класичному англійському романі Джейн Остін «Гордість та упередження». Усього в творі було виділено 14 умовних конструкцій з такою семантикою. Прикладами можуть бути речення: *I wish you had been there, my dear, to have given him one of your set-downs* (Остін, 2015, с. 13). – *Якби ж ви були там, любий, щоб дати йому відкоша!* (Остін, 2015, с. 13); *I wish I might take this for a compliment* (Остін, 2015, с. 42). – *Якби ж я міг сприйняти ваші слова за комплімент* (Остін, 2015, с. 42); *I wish I could see her* (Остін, 2015, с. 146]. – *Школа, бо я б хотіла її побачити* (Остін, 2015, с. 146). В українському перекладі збережено семантику умовних речень першотвору.

Під час наукової розвідки, спрямованої на визначення особливостей перекладу англійських умовних речень українською мовою, ми виявили певні тенденції. Наприклад, англійські складнопідрядні умовні речення, у яких головна та підрядна частина за будовою є самостійними двоскладними

реченнями, українською мовою іноді можуть відтворюватися як складнопідрядні умовні речення, у яких одна з частин або навіть обидві можуть відтворюватися різними типами односкладних речень. Яскравим прикладом такого англійського умовного речення, яке українською мовою перекладено складнопідрядним умовним реченням, підрядна частина якого є односкладним безособовим реченням, є конструкція сучасного англійського роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою»: *You could be a good personal trainer, if you put in a bit of effort* (Мойєс, 2012, с. 36) – *З тебе б вийшов незгірший особистий тренер, якщо докласти трохи зусиль* (Мойєс, 2017, с. 35).

Вартим уваги є перетворення однієї з частин речення оригіналу, яка є повною за своєю структурою, на неповне речення в перекладі. Наприклад, в англійському реченні роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою» *If I do that, I lose my Jobseeker money, right?* (Мойєс, 2012, с. 19) у перекладі Надії Хаєцької: *Якщо я це зроблю, втрачу допомогу з безробіття, так?* (Мойєс, 2017, с. 21) вилучено підмет. Перш за все це пов'язано з тим, що українській мові властива милозвучність, одним із засобів реалізації якої є уникнення тавтології. Саме з цією метою в українському варіанті вищезазначеного речення перекладач вилучає підмет.

Незважаючи на те, що як в англійській, так і в українській мовах порядок головної та підрядної частин умовного речення не є фіксованим, для українського варіанту відтворення умовних речень більш традиційною є модель, за якої підрядна умовна частина стоїть на першому місці, а головна – на другому. Цей факт підтверджує численна кількість прикладів роману, у яких перекладач першотвору, відтворюючи речення українською мовою, здебільшого виносить підрядну умовну частину, яка в оригінальному реченні стоїть після головної, на перше місце. Так, український переклад відзначається більшою прямоотою, оскільки читач одразу ознайомлюється з умовою, а вже потім з її можливим наслідком. Щодо кількісних показників, вважаємо доцільним зазначити, що в англійському оригіналі наявна майже однакова кількість умовних речень, у яких на першому місці стоїть підрядна частина, та умовних речень, які розпочинаються з головної частини, а в українському перекладі значно переважає кількість умовних речень, у яких підрядна частина передує головній.

Певні труднощі можуть виникнути під час інтерпретації та перекладу *will* в підрядній частині. Необхідно чітко розрізняти *will*, що функціонує як допоміжне дієслово та *will*, що є модальним дієсловом.

У романі Джейн Остін «Гордість та упередження» було виокремлено 7 умовних конструкцій, які в підрядній частині містять *will* як модальне дієслово. Прикладами можуть бути речення: ... *if you will listen to his letter, you may perhaps be a little softened by his manner of expressing himself* (Остін, 2015, с. 62) – ... *якщо ви послухаєте ось цього листа, то може, його манера висловлювання пом'якшить ваше серце* (Остін, 2015, с. 62); *I should be glad to take a turn in it, if you will favour me with your company* (Остін, 2015, с. 343). – *Я б залюбки туди пройшлася, якщо ви складете мені компанію* (Остін, 2015, с. 343); *If you will thank me, let it be for yourself alone* (Остін, 2015, с. 357). – *Якщо ви все-таки наполягаєте на тому, щоб мені подякувати, то робіть це тільки від свого імені* (Остін, 2015, с. 357).

Семантика модального дієслова *will* передбачає вираження волевиявлення, сильного бажання, готовності до дії. У перекладі роману

Джейн Остін українською мовою такі відтінки значення, як ми переконалися за допомогою наведених вище прикладів, відтворюються не завжди.

У романі Джордж Мойєс «До зустрічі з тобою» відсутні складнопідрядні умовні речення з модальним дієсловом *will* у підрядній частині, проте наявні речення, у яких дієслово *will* функціонує як допоміжне. Наприклад, *I will, if you will* (Мойєс, 2012, с. 275). – *Я зроблю, якщо ти зробиш* (Мойєс, 2017, с. 221). Використання цього дієслова в підрядній частині зумовлене необхідністю досягнення сильнішого прагматичного ефекту впливу на адресата. Нівелювання правил формулювання умовних речень, яке є характерним для сучасного англійського роману, робить можливим використання допоміжного дієслова *will* в умовній частині. Порівнюючи умовний склад романів «Гордість та упередження» та «До зустрічі з тобою» у часовому континуумі, варто зауважити, що використання дієслова *will* як допоміжного дієслова підрядної частини є неприпустимим для класичного англійського роману.

Висновки. Отже, за конотацією можна виділити такі групи умовних речень романів Джейн Остін «Гордість та упередження» та Джордж Мойєс «До зустрічі з тобою»: конструкції з позитивною конотацією, конструкції з нейтральною конотацією та конструкції з негативною конотацією. Граматичний тип умовних речень хоч і не визначає повністю конотацію речення, але дещо зумовлює його семантичний відтінок. Так, було з'ясовано, що в реченнях нульового та першого типу класичного роману переважають конструкції з нейтральною та негативною конотацією (34 % і 47 % відповідно), а в таких реченнях сучасного роману – конструкції з позитивною та нейтральною конотацією (46,5 % і 52 % відповідно). І, навпаки, в реченнях другого типу класичного роману майже 77 % випадків склали конструкції з позитивною конотацією, тоді як в таких самих реченнях сучасного роману ми виявили 51 % конструкцій з негативною конотацією. І лише в третьому та змішаному типі умовних речень обох романів спостерігаємо збіг у переважанні негативною (72 % і 65,5 % відповідно) та нейтральною конотацій (10 % і 31 % відповідно). Тож саме умовні речення, що виражають нереальну ситуацію в минулому та її нереальні наслідки і передають відтінок докору, критики, прикrostі, розчарування через нереалізовані сподівання, виявляють безпосередню залежність між граматичним типом і конотацією в обох романах, що, очевидно, спрощує процес перекладу, оскільки передбачає справдження очікувань перекладача. Окрему семантичну групу становлять речення зі структурою *I wish*.

Крім того, умовні речення відображають погляди мовця на характер зв'язку дії з діючою особою. У такому відношенні ми прослідкували безліч модальних відтінків: схвалення, образа, бажання допомагати, йти на компроміс, висловлення впевненості, поради, припущення, передбачення подій, зневіра, негативні очікування, незадоволення через незбіг реального з очікуваним тощо.

На основі ґрунтовного дослідження умовних конструкцій оригіналів та перекладів означених романів, нам вдалося виокремити основні моменти, на які перекладач повинен звернути увагу під час їх перекладу.

Як в англійській, так і в українській мовах порядок головної та підрядної частин умовного речення не є фіксованим, проте для українського варіанту відтворення умовних речень більш традиційною є модель, за якої підрядна умовна частина стоїть на першому місці, а головна – на другому. Так

український переклад відзначається більшою прямоотою, оскільки читач одразу ознайомлюється з умовою, а вже потім з її можливим наслідком.

Одна із тенденцій перекладу англійських умовних речень українською мовою полягає в тому, що англійські складнопідрядні умовні речення, у яких головна та підрядна частина за будовою є самостійними двоскладними реченнями, українською мовою іноді можуть відтворюватися як складнопідрядні умовні речення, у яких одна з частин або навіть обидві можуть відтворюватися різними типами односкладних речень.

Ще однією тенденцією у сучасному перекладі англійських умовних речень українською мовою можна вважати перетворення однієї з частин речення оригіналу, яка є повною за своєю структурою, на неповне речення в перекладі.

Для англійських умовних речень не є обов'язковою наявність сполучників чи конекторів умовності. На противагу їм – українські умовні речення майже завжди містять засоби вербалізації категорії умовності.

Перекладач може зіштовхнутися з труднощами під час інтерпретації та перекладу *will* в підрядній частині. Необхідно чітко розрізнити *will*, що функціонує як допоміжне дієслово та *will*, що є модальним дієсловом.

Труднощі можуть виникнути на початковому етапі виявлення та інтерпретації умовних конструкцій, а також безпосередньо в процесі перекладу під час узгодження часів. Під час перекладу англійських умовних конструкцій українською мовою необхідно звернути увагу на граматичне оформлення англійського речення, а також на відмінності в структурній організації англійської та української мов.

Необхідно детально заглибитися в оригінал, аби відчуті семантичні відтінки умовності окремих речень, оскільки правильне розуміння матеріалу перекладу є першим та надзвичайно важливим кроком на шляху до адекватного перекладу.

Перспективним вбачаємо дослідження відтворення комунікативної функції умовного речення під час перекладу англійських умовних речень українською мовою, позаяк комунікативна функція повідомлюваного є однією з найважливіших функцій для досягнення прагматичного впливу на читача.

Бібліографія

- Грецкая, Е. С. (2004). *Роль подчинительных союзов в формировании модальности сложноподчиненных предложений со значением обусловленности (условные и причинные конструкции):* дисс. ...канд. филол. наук. Липецкий государственный педагогический университет. Липецк.
- Гуревич, В. В. (2003). *Теоретическая грамматика английского языка. Сравнительная типология английского и русского языков:* учеб. пособие. Москва: Флинта: Наука.
- Кхеліл, О. І. (2016). *Складнопідрядне речення з підрядним умови в середньоанглійській мові: функціональний та структурний аспекти:* дис...канд. філол. наук. Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир.
- Кхеліл, О. І. (2015). Формально синтаксична характеристика сполучника домінантного типу в середньоанглійських умовних реченнях. *Вісник Сумського державного університету. Філологічні трактати*, Т. 7, 3, 47–56.
- Кхеліл, О. І. (2015). Дослідження умовних речень у сучасних граматичних студіях. *Наукові записки Національної академії «Острозька академія»*, 58, 157–160.
- Мойєс, Дж. (2017). До зустрічі з тобою / пер. з англ. Н. Хаєцької. Харків: Клуб сімейного дозвілля.
- Остін, Д. (2015). *Гордість і упередження* / пер. з англ. Г. Лелів. Київ: Знання.
- Почепцов, Г. Г. (1971). *Конструктивный анализ структуры предложения.* Киев: Вища школа.

- Храковский, В. С. (1998). *Теоретический анализ условных конструкций (семантика, исчисление, типология)*. СПб: Наука.
- Austen, J. (2015). *Pride and Prejudice*. Kyiv: Znannia.
- Comrie, B. (1981). *Language universals and linguistic typology: syntax and morphology*. Oxford: Blackwell, Chicago: University of Chicago Press.
- Declerck, R., Reed, S. (2001). *Conditionals: a comprehensive empirical analysis*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Greenberg, J. H. (1962). Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order of Meaningful Elements. *Universals of Language* (pp. 110-113). London: MIT Press.
- Moyes, J. (2012). *Me before you*. London: Penguin.

References

- Gretskaja, Ye. S. (2004). *Rol podchunutelnykh sojuzov v formirovanii modalnosti clozhpodchinennykh predlozhenij so znacheniem obuslovlennosti (uslovnye I prichinnye konstruktii)*. Dissertation. Lipetskii gosudarstvennyi pedagogicheskii universitet. Lipetsk.
- Gurevitch, V.V. (2003). *Teoreticheskaja grammatika anglijskogo yazyka. Sravnitel'naja tipologija anglijskogo I russkogo yazykov: ucheb. posobie*. Moskva: Flinta: Nauka.
- Khhelil, O.I. (2016). *Skladnopidryadne rechennya z pidryadnym umovy v serednyoanglijskij movi: funktsionalnyj ta strukturnyj aspekty*. Dissertation, Zhytomyrskiy derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka. Zhytomyr.
- Khhelil, O.I. (2015). Formalno syntaksychna kharakterystyka spoluchnyka dominantnogo typu v serednyoanglijskykh umovnykh rechennyakh. *Visnyk Sumskogo derzhavnogo universytetu. Filologichni traktaty*, Vol. 7, 3, 47–56.
- Khhelil, O.I. (2015). Doslidzhennya umovnykh rechen u suchasnykh gramatychnykh studiyakh. *Naukovi zapysky Natsionalnoi akademii "Ostrozka akademiya"*, 58, 157–160.
- Moyes, J. (2017). *Do zustrichi z toboyu*. (N. Khayetska, Trans.). Kharkiv: Klub simeinogo dozvillia.
- Ostin, D. (2015). *Gordist i uperedzhennya*. (H. Leliv, Trans.). Kyiv: Znannia.
- Pochepstov, G.G. (1971). *Konstruktivnyj analiz struktury predlozheniya*. Kiev.
- Khrakovskij, V.S. (1998). *Teoreticheskij analiz uslovnykh konstruktivnykh (semantika, ischislenije, tipologija)*. SPb: Nauka.
- Austen, J. (2015). *Pride and Prejudice*. Kyiv: Znannia.
- Comrie, B. (1981). *Language universals and linguistic typology: syntax and morphology*. Oxford: Blackwell, Chicago: University of Chicago Press.
- Declerck, R., Reed, S. (2001). *Conditionals: a comprehensive empirical analysis*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Greenberg, J. H. (1962). Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order of Meaningful Elements. *Universals of Language* (pp. 110–113). London: MIT Press.
- Moyes, J. (2012). *Me before you*. London: Penguin.

Резюме

Плетенецька Юлія

СЕМАНТИЧНИЙ ПОДІЛ УМОВНОГО СКЛАДУ КЛАСИЧНОГО ТА СУЧАСНОГО РОМАНІВ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві накопичено певний досвід дослідження висловлень, які виражають умовні відношення. Проте наразі відсутня одностайна думка щодо ідентифікації відрізка мовлення, в якому експлікується умова. Тому необхідно деталізувати розуміння умовного речення, розглянути його структуру в аспекті перекладу та виконати

семантичний поділ умовних речень роману Джейн Остін «Гордість та упередження» і роману Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою».

Мета статті. Дослідити семантичні особливості функціонування умовних речень в англійському класичному та сучасному романах, з'ясувати їх спільні та відмінні ознаки, а також виявити труднощі та особливості перекладу англійських умовних речень українською мовою.

Методи дослідження. Аналіз, синтез, метод індукції, кількісний метод, метод суцільної вибірки, описовий метод, метод контекстуального аналізу, метод прагматичного аналізу та зіставний метод.

Основні результати дослідження. У зазначених романах з граматичного погляду було виділено п'ять типів умовних речень: умовні речення нульового, I, II, III типів та умовні речення змішаного типу. Усього було розглянуто 271 одиницю в класичному романі та 145 – у сучасному творі. Аналіз семантичних особливостей умовних конструкцій різних типів першотворів, дозволив виокремити певні категорії, а саме: умовні речення з позитивною, нейтральною та негативною конотацією.

Висновки і перспективи. Поділ умовних речень романів за конотацією дав змогу зробити висновок, що граматичний тип умовних речень хоч і не визначає повністю конотацію речення, але дещо зумовлює його семантичний відтінок. Окрему семантичну групу становлять речення зі структурою *I wish*.

Запропоновано кілька тенденцій сучасного перекладу англійських умовних речень.

Перспективним вбачаємо дослідження відтворення комунікативної функції умовного речення під час перекладу англійських умовних речень українською мовою, позаяк комунікативна функція повідомлюваного є однією з найважливіших функцій для досягнення прагматичного впливу на читача.

Ключові слова: умовне речення, конотація, класичний роман, переклад.

Abstract

Pletenetska Yuliia

SEMANTIC DIVISION OF CLASSICAL AND MODERN NOVELS' CONDITIONAL STRUCTURE IN THE CONTEXT OF TRANSLATION

Problem Statement: In modern linguistics a certain experience has been accumulated in studying expressions with conditional relations. However, there is no consensus nowadays concerning identification of speech fragment where the condition is explicated. Therefore, the necessity exists to extend an understanding of the conditional sentence, consider its structure in the aspect of translation as well as conduct semantic division of conditional sentences of the novels "Pride and Prejudice" by Jane Austen and "Me Before You" by Jojo Moyes.

Purpose: To study semantic peculiarities of conditional sentences functioning in the English classical and modern novels, find out their common and different features as well as reveal the difficulties and specific features of English conditional sentences' translation into Ukrainian.

Methods: Analysis, synthesis, induction method, quantitative method, continuous sampling method, descriptive method, contextual analysis and pragmatic analysis method, comparative method.

Discussion: In the mentioned novels in terms of grammar five types of conditional sentences were distinguished: conditional sentences of zero, first, second and third type, and mixed type conditional sentences. In total 271 units were considered in the classical novel and 145 units in the modern novel were taken into consideration. Having analysed semantic peculiarities of different types of conditional sentences in the novels, we have distinguished certain categories of conditional sentences with respect to connotation, in particular: conditional sentences with positive, neutral and negative connotation.

Results: The division of conditional sentences with reference to connotation enabled us to conclude that the grammatical type of conditional sentences determines, to some extent, its semantic colouring, though it does not define the connotation of the sentence as a whole. Sentences with the structure *I wish* comprise a separate semantic group.

The article proposes several tendencies in modern translation of English conditional sentences.

The studying of conditional sentence communicative function rendering during translation conditional sentences from English into Ukrainian is supposed to be challenging in as much as the communicative function of something being informed is one of the most essential functions for the achievement of pragmatic impact on the reader.

Key words: conditional sentence, connotation, classic novel, translation.

Відомості про автора

Плетенецька Юлія Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна, e-mail: yuliya.pletenetskaya@gmail.com

Pletenetska Yuliia, Candidate of philological sciences, associate professor, associate professor of the Department of English Philology and Translation of National Aviation University, Ukraine, Kyiv, e-mail: yuliya.pletenetskaya@gmail.com

ORCID 0000-0002-1417-4269

Надійшла до редакції 05 квітня 2019 року

Прийнято до друку 25 квітня 2019 року